

ENGELLİLERE YÖNELİK SOSYAL POLİTİKALAR

ENGELLİLERE YÖNELİK SOSYAL POLİTİKALAR.....	2
1. Giriş: Kavramsal ve Tarihsel Arka Plan.....	2
2. Sosyal Politikalarda Dönüşüm ve Engellilik.....	2
3. Engellilere Yönelik Sosyal Politikaların Gelişim Dinamikleri.....	3
4. Engelli Hakları Hareketi ve Yeni Yaklaşımlar	4
5. Türkiye’de Engellilere Yönelik Sosyal Politika Uygulamaları	4
6. Ulusüstü Yönetişim Mekanizmalarının Rolü.....	6
7. Güncel Sorunlar ve Politika Önerileri	6

ENGELLİLERE YÖNELİK SOSYAL POLİTİKALAR

1. Giriş: Kavramsal ve Tarihsel Arka Plan

Engellilik olgusu, tarihsel süreçte farklı sosyoekonomik ve kültürel bağlamlarda farklı biçimlerde tanımlanmıştır. Geleneksel bakış açılarında engellilik, bireysel bir kusur ya da biyomedikal bir sorun olarak değerlendirilirken; günümüzde **daha çok** insan hakları, eşit yurttaşlık, toplumsal katılım ve ayrımcılık karşıtlığı perspektifinden ele alınmaktadır. Bu dönüşüm, özellikle engelli hakları hareketi, ulusüstü yönetim mekanizmalarının etkisi ve refah devleti dönüşümleri ile hız kazanmıştır.

2. Sosyal Politikalarda Dönüşüm ve Engellilik

Geleneksel Yaklaşımdan Sosyal Modele

Tıbbi model, engelliliği bireysel bir yetersizlik olarak görürken, çözümü tedavi, bakım veya rehabilitasyonda aramaktadır.

Sosyal model ise engelliliği, toplumun fiziksel, kurumsal ve tutumsal engellerinden kaynaklanan bir toplumsal dışlanma biçimi olarak görmektedir.

Bu modelle birlikte, engellilere yönelik politikalar bakım ve yardım eksenli olmaktan çıkıp, eşit yurttaşlık, erişilebilirlik, katılım ve hak temelli yaklaşım biçiminde yeniden tanımlanmaya başlanmıştır.

Ulusal ve Uluslararası Etkiler

BM Engelli Hakları Sözleşmesi (2006): Engelli bireylerin toplumsal yaşama tam ve eşit katılımı için hukuki zemin oluşturmuştur.

AB politikaları: Ayrımcılık karşıtı yasal düzenlemeler ve istihdam odaklı stratejiler ile sosyal bütünleşmeyi desteklemiştir.

Türkiye, bu uluslararası gelişmelere paralel olarak özellikle 2000'li yıllardan itibaren engellilere yönelik sosyal politika alanında kapsamlı reformlara yönelmiştir.

3. Engellilere Yönelik Sosyal Politikaların Gelişim Dinamikleri

1980 sonrası neoliberal refah devleti dönüşümleri, bireylerin iş gücüne katılımını ve kendi refahlarını üretmelerini merkeze almış; engelliler de bu anlayış içinde değerlendirilmiştir.

5378 sayılı Engelliler Hakkında Kanun (2005) ile birlikte, engelliliğin önlenmesi, erken tanı, eğitime ve rehabilitasyona erişim, sosyal hizmetlerin güçlendirilmesi, bölgesel eşitsizliklerin azaltılması hedeflenmiştir.

2010 Anayasa değişikliğiyle engellilere karşı pozitif ayrımcılık anayasal güvence altına alınmıştır.

4. Engelli Hakları Hareketi ve Yeni Yaklaşımlar

Engelli bireylerin talepleri yalnızca hizmet alımıyla sınırlı değildir. Talepler şu dört ilkeyle özetlenebilir:

“Biz olmadan bizim için hiçbir şey” – politik süreçlere katılım.

Topluma tam ve eşit katılım – fiziksel ve sosyal engellerin kaldırılması.

Sadaka değil, hak – yardım yerine hak temelli sosyal politika.

Refah üretimine aktif katılım – bireyin kendi yaşamına dair karar mekanizmalarında yer alması.

Bu yaklaşımlar, özellikle doğrudan ödeme sistemleri, bireyselleştirilmiş bakım planları ve engelli bireylerin kendi örgütleri üzerinden politika üretmeleri gibi araçlarla desteklenmektedir.

5. Türkiye’de Engellilere Yönelik Sosyal Politika Uygulamaları

Hukuksal ve Kurumsal Çerçeve

5378 sayılı Kanun: Engelliliğin tanımı, hizmet sunumunun esasları, eğitim ve istihdam düzenlemeleri bu kanunla belirlenmiştir.

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, engellilik alanındaki ana politika belirleyici ve uygulayıcı kurumdur.

Çalışma Yaşamına Katılım

İş Kanunu kapsamında, özel sektörde **%3**, kamu sektöründe **%4** oranında engelli çalıştırma zorunluluğu getirilmiştir.

İŞKUR destekli engelli istihdam projeleri, girişimcilik destekleri, iş koçluğu gibi uygulamalar ile istihdam desteklenmektedir.

Engelli çalıştıran işverenlere yönelik sosyal güvenlik primi teşvikleri uygulanmaktadır.

Eğitim ve Rehabilitasyon Hizmetleri

Özel eğitim okulları, destek eğitim odaları, evde eğitim hizmetleri ve kaynaştırma eğitimi uygulamaları mevcuttur.

Rehabilitasyon hizmetleri, özel eğitim ve rehabilitasyon merkezleri üzerinden sunulmaktadır ve giderleri kamu tarafından karşılanmaktadır.

Sosyal Yardımlar ve Hizmetler

2022 sayılı yasa kapsamında, herhangi bir geliri olmayan engellilere aylık bağlanmaktadır.

Engellilere yönelik vergi muafiyetleri, ulaşım ve iletişimde indirimler, araç alımında ÖTV muafiyeti gibi haklar tanınmaktadır.

Evde bakım desteği, ağır engelli bireylere bakım veren aile üyelerine yapılan parasal destek uygulamasıdır.

6. Ulusüstü Yönetişim Mekanizmalarının Rolü

BM, engellilik alanındaki norm belirleyici başlıca kuruluştur.

1975: Engelli Hakları Deklarasyonu

1981: Uluslararası Engelliler Yılı

2006: Engelli Hakları Sözleşmesi

AB, Amsterdam Anlaşması ile engelli bireylerin istihdam ve eğitim alanındaki ayrımcılıkla mücadelesine yasal temel getirmiştir.

Bu mekanizmalar sayesinde ayrımcılık karşıtı yasalar, hak temelli politika üretimi ve engelli örgütlerinin sürece katılımı yaygınlaşmıştır.

7. Güncel Sorunlar ve Politika Önerileri

Erişilebilirlik sorunları, özellikle kamu binaları, ulaşım sistemleri ve dijital platformlarda sürmektedir.

Kadın engellilerin daha derin eşitsizlikler yaşadığı tespit edilmiştir.

Eğitim ve istihdamda niceliksel artışlara rağmen, nitelikli istihdam ve sürdürülebilir gelir olanakları sınırlıdır.

Sosyal hizmet altyapısında bölgesel farklılıklar, özellikle kırsal kesimlerde hizmet sunumunu zayıflatmaktadır.

Öneriler

Engellilik alanındaki politikalar, yalnızca mevzuat değişikliğine değil; toplumsal bilinç değişimine, engelli bireylerin özneleştirilmesine ve sivil toplumun güçlendirilmesine dayanmalıdır.

Toplumsal katılımı, eğitimde kalıcılığı, istihdamda çeşitliliği sağlayacak bütüncül sosyal politika stratejileri geliştirilmelidir.